

UDK:37.03

Malohat MUXITDINOVA,
Chirchiq davlat pedagogika universiteti katta o'qituvchisi
E-mail: m.muxitdinova@cspi.uz

TDPU professori A. Lutfullayev taqrizi asosida

PEDAGOGIK AMALIYOT - BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHISINING KASBIY KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRUVCHI ASOSIY OMIL SIFATIDA

Annotatsiya

Maqolada kasbiy tayyorgarlikning kompetensiyaviy modelini amalga oshirish sharoitida musiqa ta'limi yo'nalishi talabalarning pedagogik amaliyotini tashkil etish va amalga oshirish xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Uning mazmunini yangilashning asosiy tamoyillari ko'rsatilgan. Universitetda bo'lajak musiqa o'qituvchisining kompetensiyaga asoslangan sifatlarini faollashtiradigan kasbiy ta'lim muhitini yaratishga e'tibor qaratilgan.

Kalit so'zlar: Professional musiqa ta'limi, pedagogik amaliyot, motivatsiya, ish tajribasi, mutaxassis kompetensiyasi.

ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРАКТИКА КАК ОСНОВНОЙ ФАКТОР ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ КОМПЕТЕНЦИЙ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ

Аннотация

В статье рассматриваются особенности организации и реализации педагогической практики студентов музыкального образования в контексте реализации компетентностной модели профессиональной подготовки. Показаны основные принципы обновления его содержания. Университет делает акцент на создании профессиональной образовательной среды, активизирующей компетентностные качества будущего учителя музыки.

Ключевые слова: Профессиональное музыкальное образование, педагогическая практика, мотивация, стаж работы, компетентность специалиста.

PEDAGOGICAL PRACTICE AS THE MAIN FACTOR FOR THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF A FUTURE MUSIC TEACHER

Annotation

The article discusses the features of the organization and implementation of the pedagogical practice of students of music education in the context of the implementation of the competency-based model of professional training. The basic principles of updating its content are shown. The university focuses on creating a professional educational environment that activates the competency-based qualities of a future music teacher.

Key words: Professional music education, pedagogical practice, motivation, work experience, specialist competence.

Kirish. So'nggi yillar O'zbekistonda sodir bo'layotgan o'zgarishlar zamonaviy ta'limning tabiati, uning yo'nalishi, maqsadlari va mazmunida o'z aksini topmoqda. O'zbekiston Prezidentining "Madaniyat va san'at sohasini yanada rivojlantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar" to'g'risidagi 2-fevral 2022- yil PQ 112-son qarori qabul qilinishi bilan musiqiy ta'limning amaliy faoliyatida yuzaga keladigan muammolarni hal qilish qobiliyati, bilim va malakalariga ega bo'lgan kasbiy-malakali o'qituvchi shaxsini shakllantirish muammosi dolzarb bo'lib qoldi. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim ayniqsa birlamchi darajadagi talabga aylanib bormoqda.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Amaliyotga yo'naltirilgan kasbiy ta'limni shakllantirishning samarali metodologiyasi sifatida, bizningcha, F. G. Yalalov tomonidan asoslab berilgan faoliyatda kompetentlik yondashuvidir. U bilim paradigmasi va amaliyotga yo'naltirilgan yondashuv tamoyillarini o'zida mujassam etgan bo'lib, amaliy tajriba to'plash asosida oliy fundamental ta'limning mohiyatini saqlab qolishga qaratilganki, uning darajasi kompetensiyaga asoslangan usullar bilan aniqroq belgilanadi.

Muallif didaktikada ma'lum bo'lgan faoliyat yondashuvining vektori o'quv jarayonini tashkil etishga, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim texnologiyalariga yo'naltirilganligini ta'kidlaydi va bu erda butun o'quv jarayoni

faollik xarakteriga ega bo'ladi. Kompetensiyaga asoslangan yondashuv birinchi navbatda ma'lum natijalarga erishishga, muhim vakolatlariga ega bo'lishga qaratilgan. Faoliyat tajribasiga ega bo'lmasdan turib, kompetensiyalarni egallash mumkin emas. Qobiliyatlar faoliyatda va kelajakdagi kasbiy faoliyat uchun shakllanadi [1].

Olimning fikricha, bunday sharoitda o'quv jarayoni yangicha mazmun kasb etadi. Bu kasbiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan kompetensiyalarga erishish uchun o'rganish, bilim, ko'nikma va tajribaga ega bo'lish jarayoniga aylanadi. Faoliyat tajribasining o'zi nafaqat mavjud bilim va ko'nikmalar asosida shaxsning muayyan harakatlar va operatsiyalarga tayyorligi sifatida ishlaydi. Faoliyat tajribasi o'quv va kognitiv faoliyatdan tashqari, kasbiy va ijtimoiy ahamiyatga ega bo'lgan baholash tajribasini o'z ichiga oladi.

"Ta'lim va kasbiy faoliyatning o'zagi va bo'lajak o'qituvchining kasbiy-pedagogik kompetensiyasini shakllantirishning asosiy sharti, - deb yozadi S. A. Shmeleva, - uning bevosita pedagogik amaliyotga kiritilishi, bu esa bizga mehnat bozorining o'zgaruvchan talablariga muvofiq yangi bilimlar hamda professional zonalarini kashf qilish va o'zlashtirish imkonini beradi" [2]. Kasbiy-pedagogik kompetensiya deganda bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy va shaxsiy fazilatlarini o'zida mujassam etgan, umumiy musiqa ta'limi sohasidagi bilim, ko'nikma va tajriba darajasini

aks ettiruvchi yaxlit xususiyat tushuniladi. Universitetda bakalavr musiqa ta'limi yo'nalishi talabasining kasbiy amaliyotga yo'naltirilgan tayyorgarligini faoliyat - kompetentlik yondashuvi asosida takomillashtirish yo'llari: bo'lajak musiqa o'qituvchisining asosiy qobiliyatlarini rivojlantirish orqali maxsus kasbiy kompetentsiyani shakllantirish; musiqiy va o'quv pedagogik amaliyotining real vaziyatida kasbiy muammolarni hal qilishda o'z tajribasini egallash jarayonida bilim va ko'nikmalarini qo'llay olish kabi maqsadlar bilan belgilanadi

Tadqiqot metodologiyasi. Pedagogik amaliyot – bo'lajak musiqa o'qituvchisini zamonaviy pedagogik texnologiyalarga ega, mustaqil ijodiy faoliyatga qodir malakali mutaxassis sifatida shakllantirish jarayonining uzviy tarkibiy qismidir. Shu bilan birga, shuni ta'kidlash lozimki, musiqa ta'limi yo'nalishi talabasi uchun pedagogik amaliyot o'zlashtirishi kerak bo'lgan keng ko'lamli kasbiy kompetensiyalar va fazilatlar tufayli kasb yo'lidagi juda qiyin bosqich bo'lib qolmoqda [6].

Talaba umumiy madaniy-psixologik-pedagogik tayyorgarlik bilan bir qatorda yakkaxon sifatida vokal asarlarni kuylashi, musiqiy cholg'u asbobida mohirona ijro eta olishi, dirijorlik, vokal-xor ishlarini amalga oshirish qobiliyati va xakazolarga ega bo'lishi kerak: "... "musiqa o'qituvchisi" kasbi – keng toifadagi musiqa o'qituvchisi kasbi bo'lib, u xuddi beshta sport turini o'zida jamlagan atlet sportchi kabi ushbu ko'p tarmoqli komponentlarning har bir turiga professional tarzda tayyorlanishi kerak"; "Musiqqa o'qituvchisining bunday kompetensiyalar jamlanmasini dunyoning hech bir davlatida shakllantirilmaydi" [3].

Bu murakkablik, shuningdek, keyingi yillarda turli xil o'quv yurtlari: umumta'lim maktabi, musiqa maktablari va maktab-internatlari, pedagogika kollejlari, musiqa kollej va litseylari bitiruvchilari ushbu yo'nalishga kelayotganligi bilan bog'liq. Ular nafaqat musiqiy-nazariy va musiqiy-ijrochilik fanlari bo'yicha turli darajadagi bilim va ko'nikmalarga ega, balki turli yoshda (16-17 yoshdan 20-21 yoshgacha) bo'lib, turli motivatsiya va turli kasbiy yo'nalishlarga ega. Bularning barchasi nafaqat tegishli kompetensiyalarni egallash, balki ularning uzluksiz rivojlanishini ta'minlash uchun har bir talabani individual imkoniyatlarini hisobga olish zarurligini taqozo etadi

Rossiyaning N. F. Katanov nomidagi Xakass davlat universiteti mutaxassislik(spetsialitet)ni amalga oshirish sharoitida, faoliyat-kompetentlik yondashuvi talabalarini inobatga olgan holda, bakalavriat amaliyot dasturlari uchun asos bo'lgan mazmun jihatidan kasbiy-pedagogik amaliyotning ancha hajmli modeli ishlab chiqilgan. Unda musiqa bilan muloqot maktabda musiqa darsini qurish uchun asos sifatida bo'lajak musiqa o'qituvchisining barcha musiqiy va pedagogik faoliyatining o'zagini tashkil etadi. Faoliyat-komponent yondashuvni amalga oshirish asosida pedagogik amaliyot mazmunini yangilash B. S. Rachina [4] tomonidan ishlab chiqilgan va mintaqaning umumiy ta'lim muassasalarida amaliyotni tashkil etish va o'tkazish imkoniyatlari va shartlariga moslashtirilgan qoidalarga asoslanadi. Bu:

- Umumiy, qo'shimcha va kasbiy musiqa ta'limida musiqa san'ati va musiqiy-pedagogik faoliyat faoliyatining umumiy muhim qonuniyatlariga tayanish;

- Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining tizimlilik va amaliyotga yo'naltirilganlik tamoyillarini amalga oshirish asosidagi turli ko'rinishdagi pedagogik amaliyotining aloqadorligi va uzluksizligi;

- O'zgaruvchanlik pedagogik amaliyotni o'tkazish mazmuni va shakllarini tashkil etishning eng muhim tamoyili sifatida, individual xususiyatlarni va o'quvchilarning musiqiy ijro etish, musiqiy nazariy va uslubiy tayyorgarligining boshlang'ich darajasini hisobga olgan holda;

- Yaratilgan kasbiy ta'lim muhitida tug'iladigan va bo'lajak mutaxassisning kompetentsiya fazilatlarini faollashtiradigan faol ijodiy faoliyatni rag'batlantiradigan motivatsiyaga asoslangan musiqa o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasini shakllantirish jarayoniga yo'naltirish.

Pedagogik amaliyotning murakkab tabiati shuni ko'rsatadiki, talaba pedagogika universitetining san'at yo'nalishlarida o'qish yillari davomida musiqa o'qituvchisining barcha funktsiyalari va faoliyatini amalga oshiradi: hujjatlar bilan ishlaydi, tajribaviy darslarni olib boradi, darsdan tashqari barcha turdagi musiqiy va o'quv mashg'ulotlarini o'tkazadi, madaniy-ma'rifiy ishlar, boshqa talabalar va musiqa o'qituvchilarining darslarini tahlil qiladi, o'quv va tadqiqot diagnostika faoliyatini amalga oshiradi [5].

O'qishning butun davri davomida turli xil amaliyotlar (o'quv, pedagogik, diplom oldi va ilmiy-tadqiqot, yozgi lager amaliyotlar) o'tkazish nazarda tutilgan. Bir-birini o'rni almashiruvchi va to'ldirib boradigan amaliyotlar malakali professional o'qituvchini shakllantirishga qaratilgan yaxlit ta'lim jarayonining ajralmas qismi hisoblanadi. Maktabdagi amaliyot faoliyatning tobora murakkablashib borishi bo'lajak musiqa o'qituvchisining shaxsiy va kasbiy fazilatlarini rivojlantirish dinamikasini ta'minlaydi.

Amaliyotga chiqishdan oldin talabalarga ish dasturi va uning uchun uslubiy materiallar to'plami taqdim etiladi. Dasturda kasbiy vazifalar, ish mazmuni va shakllarining batafsil bayoni, amaliyot natijalari bo'yicha hisobot mazmuni va rasmiylashtirishga qo'yiladigan talabalar, hisobot hujjatlari namunalari, barcha turdagi faoliyat baholash mezonlari taqdim etiladi. Bir so'z bilan aytganda - oxir-oqibat talabani portfoliosini tashkil etadigan hamma hujjatlar to'plami [5].

Amaliyotchilarga musiqa tinglashni tashkil etish, vokal-xor ishlarini va sinfda o'quvchilarning boshqa faoliyatlarini olib borish algoritmlari, musiqa darslarini to'liq tahlil qilish sxemalari, amaliyotchi-talabani pedagogik faoliyatini aks ettiruvchi tahlil, shaxs va umuman sinf xodimlari, o'quvchilarning maxsus musiqiy qobiliyatlarini o'rganish uchun turli diagnostika dastur va usullari taklif etiladi. Ish dasturlarida amaliyotni yakunlaydigan tanlovlar shartlari ko'rsatilgan. Tanlovlarda ishtirok etish professional hakamlar hay'ati tomonidan baholanadi va amaliyot uchun kompleks baho berishda hisobga olinadi.

Pedagogik amaliyot jarayonida talabani mustaqil pedagogik faoliyatga nazariy va amaliy tayyorgarligi darajasi, motivatsiyasi tekshiriladi, bo'lajak mutaxassisning ijodiy salohiyatini ochish, rivojlantirish va boyitish uchun keng imkoniyatlar yaratiladi. Amaliyot jarayonida talaba kasbni qanchalik to'g'ri tanlaganligini aniqlaydi, bu kasbning shaxsiy fazilatlariga moslik darajasini o'zi aniqlaydi, uning mohiyatini tushunadi, ijtimoiy ahamiyatini tushunib yetadi. Fikrimizcha, bo'lajak musiqa o'qituvchisining pedagogik amaliyotning turli bosqichlarida mustaqil kasbiy faoliyatga tayyorlik darajasining muhim ko'rsatkichi amaliyotlar doirasida o'tkaziladigan kasb mahorati tanlovlari hisoblanadi.

Shunday qilib, birinchi pedagogik amaliyot maktabda amaliy anjuman bilan yakunlanadi. Talabalar musiqa darsining bir qismini ko'rsatadilar, unda ular sinf xori bilan ishlashga tayyorligini, mos yoshga qarab mustaqil ravishda tanlangan asarni o'rganish texnikasini namoyish etadilar. Tanlov ikki bosqichda o'tkaziladi. Birinchi bosqich - bu turli maktablarning mikroguruhlarini ichidan kuchliroq ishtirokchilarni tanlash bo'lib, u erda talabalar amaliyot o'taydi. Ikkinchi bosqich - eng kuchlilar o'rtasidagi tanlov. U maktablardan birida o'tkaziladi va professional hakamlar hay'ati tomonidan baholanadi.

Navbatdagi pedagogik amaliyot ham ikki bosqichda "O'quvchi orziqib kutadigan dars" kasb mahorati tanlovi bilan yakunlanadi. Musobaqa ishtirokchilari to'liq musiqa darslarini berishadi. Shu bilan birga, darsga tinglash uchun o'quvchi

tomonidan mustaqil tanlab olingan va cholg'u asbobida ijro etadigan bitta asar va shu sinf o'quvchilari bilan o'rganish uchun mo'ljallangan bitta xor asarini kiritish majburiydir. Bu bellashuv o'quvchilarning musiqa va ijrochilik faoliyatining barcha turlarini amalga oshirish, ularni muayyan sinf musiqa dasturida belgilangan dars mavzusiga bog'lash va bo'ysundirish qobiliyati va tayyorgarligini ochib beradi.

Diplomoldi amaliyoti talabalarining ilmiy ishlari tanlovi bilan yakunlanadi. Tanlov universitetda amaliyot oxirida o'tkaziladi, uning davomida talabalar yakuniy malaka ishi uchun zarur diagnostika materialini to'plashadi. Ushbu tanlov talabalarining diagnostika materiallarini dissertatsiya mavzusi bilan bog'lash, ularni qayta ishlash, xulosalar chiqarish va tadbirlarni rejalashtirishga tayyorlik darajasini ochib beradi.

Tanlovlar ommaviy ravishda, kichik kurs talabalarini ishtirokida o'tkaziladi, bu ular uchun muhim rag'batlantiruvchi omil hisoblanadi. Ular hakamlar tomonidan baholangan eng yaxshi talabalar yutuqlarini ko'rishadi. Tanlov g'oliblari kasbiy mahorat diplomlari bilan taqdirlanadilar.

Pedagogik amaliyot bo'yicha yakuniy konferentsiyada talabalar yozma hisobot taqdim etadilar va og'zaki himoya qiladilar. So'ngra rejalashtirilgan faoliyatining barcha turlarining bajarilishini amaliyotchi bitiruvchi kafedrasidan amaliyot mudiri sharhlaydi va barcha faoliyat turlari bo'yicha ballni hisobga olgan holda har bir talabaga umumiy baho beradi. Talabalarining so'rovi yakuniy konferentsiyalarda amalga oshiriladi. Talabalar so'rovnomalari batafsil tahlil

qilish musiqa o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash jarayonida yuzaga keladigan asosiy muammolarni aniqlashga yordam beradi.

Tahlil va natijalar. Pedagogik amaliyot natijalari bitiruvchi kafedra yig'ilishlarida maxsus fanlar o'qituvchilari tomonidan kasbiy muhokama qilinadi, talabalar uchun yuzaga kelishi mumkin bo'lgan qiyinchiliklarni bartaraf etish va oldini olish bo'yicha vazifalar qo'yiladi va chora-tadbirlar rejalashtiriladi. Musiqiy-pedagogik mashg'ulotlarda o'quv mashg'ulotlarida talabalar o'zlarining qiyinchiliklarini tahlil qilish asosida talabalar auditoriyasiga musiqa darslarini ishlab chiqadilar. Shu tarzda tashkil etilgan kasbiy-ta'lim muhiti universitet musiqiy-ta'limiy tayyorgarligi va maktabdagi pedagogik amaliyot o'rtasidagi bog'liqlikni rag'batlantiradi va bo'lajak musiqa o'qituvchisining kasbiy kompetensiyasini shakllantirishga xizmat qiladi.

Xulosa. Shunday qilib, musiqa ta'limi sohasi o'qituvchining kasbiy tayyorgarligi murakkab va ko'p qirrali tizim bo'lib, XXI - asr pedagogidan musiqa san'atining mohiyati, uning barcha xususiyatlarini tushunishni, zamonaviy texnologiyalar va usullarga ega bo'lishni taqazo etadi. Pedagogikaning asosiy vazifasi musiqa san'atining ulkan ta'sir kuchi imkoniyatidan bola shaxsini shakllantirishda foydalanish. Musiqa san'ati kontekstidagi zamonaviy g'oyalar professional musiqiy - pedagogik tayyorgarlikning kompetensiyaga asoslangan yondashuvini amalga oshiruvchi asosiy yo'nalishlarni belgilaydi.

ADABIYOTLAR

1. Ялалов Ф. Г. Деятельностно-компетентный подход к практико-ориентированному образованию // Интернет-журнал «Эйдес». 2007, <http://www.eidos.ru/journal/2007/0115-2.htm>.
2. Шмелёва С. А. Модель профессиональной подготовки выпускника педагогического вуза // Вестник Томского гос. пед. ун-та (2012). Вып. 5 (120). 16-22-б.
3. Абдуллин Э.Б. О проблемах современного музыкально-педагогического образования // Актуальные проблемы музыкально-педагогического образования: материалы Международной научно-практической конференции. М.: РИТМ, 2012. 7-14-б.
4. Рачина Б. С. Стратегия обновления педагогической практики на факультете музыки // Вестн. Герценовского ун-та. 2009. Вып. 10. URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/>
5. Muxitdinova M.S. Bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishda klasterli yondashuv masalalari. Ta'lim fidoiyilari.9-son 2021-yil. Guvoynoma №1170 ISSN 2180-2160, 177-181-б.
6. Мухамедов Г.И., Эшчанов Б.Х., Махмудова Д.М., Алимкулов Ж.Б. Педагогик таълим узвийлигини таъминлашнинг илмий-педагогик муаммолари// Academic researchin educdional sciences, Volume2 | ISSUE 4 | 2021 ISSN: 2181-1385, 1622-1638-б.
7. Muxitdinova M.S. "Pedagogika oliy ta'limida bakalavrlarni tayyorlashda uchrab turadigan muammolar va ularning yechish yo'llari"-Science and www.scientificprogress.uz «Scientific Progress» Scientific Journal ISSN: 2181-1601Volume: 1, ISSUE: 5 470 Education 2020, 241-243-б.
8. Ботирова Ш.И. Педагогик таълим инновацион кластери янги устивор йўналиш сифатида/// Academic researchin educdional sciences, Volume1 | ISSUE 3 | 2020 ISSN: 2181-1385, 257-266-б.
9. Тоштемирова С. Таълим кластерининг педагогик стратегиялари: талаб ва таклиф.// // Academic researchin educdional sciences, Volume3 | ISSUE 3 | 2022 ISSN: 2181-1385, 487-494-б.